

УДК 330.341.1:336:338.43

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.1.15>**Ковтун В.А.**

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4275-026X>

Kovtun Valentyna

State Higher Educational Institution
«Kherson State Agrarian University»

НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

AREAS OF INNOVATION AND FINANCIAL STRATEGY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Для ефективного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств необхідно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудова та інші елементи потенціалу. Головне місце в цьому належить оцінці та ефективному використанню саме інноваційному та фінансовому ресурсного потенціалу аграрного підприємства як основи для успішного розвитку системи. З найбільш перспективних сфер світового бізнесу сьогодні є сільське господарство. Аграрні підприємства України активно шукають та впроваджують високоякісні інноваційні рішення, які здатні підвищити обсяг виробництва та реалізації продукції, її продуктивність і ефективність діяльності господарств, що потребує значних фінансових ресурсів. Інноваційний потенціал підприємства складають кадрові та матеріально-технічні засоби, науково-технічний та інтелектуальна власність. Фінансовий потенціал – обсяг власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства.

Ключові слова: інноваційний, фінансовий ресурсний потенціал, стратегія, аграрне підприємство.

Для эффективного функционирования и обеспечения конкурентоспособности аграрных предприятий необходимо качественно развивать материально-технические, структурно-функциональные, социально-трудова и другие элементы потенциала. Главное место в этом принадлежит оценке и эффективному использованию именно финансово-ресурсного потенциала аграрного предприятия как основы для успешного развития системы. Аграрные предприятия Украины активно ищут и внедряют высококачественные инновационные решения, которые способны повысить объем производства и реализации продукции, ее производительность и эффективность деятельности хозяйств, требует значительных финансовых ресурсов. Инновационный потенциал предприятия составляют кадровые и материально-технические средства, научно-технический и интеллектуальная собственность. Финансовый потенциал – объем собственных, заемных и привлеченных финансовых ресурсов предприятия.

Ключевые слова: инновационный, финансовый ресурсный потенциал, стратегия, аграрное предприятие.

For the effective functioning and competitiveness of agricultural enterprises it is necessary to develop qualitatively logistical, structural-functional, social-labor and other elements of potential. The key to this is the assessment and effective use of the innovative and financial resource potential of the agricultural enterprise as a basis for the successful development system. Given the current challenges of the competitive environment and global globalization to effectively support the development of domestic agricultural enterprises, only a revision of the innovation and financial strategies becomes relevant for the further functioning of agricultural enterprises. The basis of the enterprise's innovation potential is staffing, material and technical components, as well as the availability of scientific, technical and intellectual property. Financial

potential is the amount of own, borrowed and attracted financial resources of an enterprise, which it can dispose of for the implementation of current and prospective expenses, as well as the possibility, ability and necessity of both simple and extended reproduction in order to ensure sustainable, dynamic and balanced development of agricultural enterprises. The main directions of the strategy of innovative regional development are: target market, product position, product range, pricing, advertising, product promotion, sales promotion, marketing research. The financial strategy of agricultural enterprises primarily involves timely and objective assessment of the financial situation in the current environment and is of great importance, which allows to identify the potential for increasing revenues that can be identified only on the basis of timely objective analysis of the financial situation. In order to make rational management decisions in agriculture, modern technologies allow to identify deficiencies and risks in technological processes. By introducing innovative technologies into the activities of agricultural enterprises, investment funds work not only on strategic plans but also on tactical opportunities, saving land, production, labor and financial resources of agriculture.

Key words: *innovative, financial resource potential, strategy. agricultural enterprise.*

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток є невід’ємною і активною частиною всіх сфер життєдіяльності суспільства. Його значення для регіонів важко переоцінити: через інновації можна забезпечити конкурентоспроможність продукції як на вітчизняному, так і на світовому ринку, що є вирішальним фактором соціально-економічного розвитку і розв’язання економічних, екологічних, соціальних та інших проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує, що вивченням ефективності використання інноваційного та фінансового ресурсного потенціалу та їх стратегій займалися такі вчені: Байдала Н.М., Бульда С.О., Воронкова А.Е., Гавва В.Н., Грицаенко Г.І., Довденко В.І., Должанський І.З., Іванілов О.С., Карюк В.І., Краснокутська Н.С., Коваль О.М., Маршалок М.С., Смерічевська С.В., Ульяновченко О.В., Федонін О.С., Чухрай Н.І. тощо. Виокремлення невиділених рішень частини детальних проблем недостатній рівень досліджень, щодо елементів стратегії та структури інноваційного та фінансового потенціалів та ефективних їх фінансового забезпечення та використання.

Мета статті – на основі дослідження теоретико-методичних та аналітичних аспектів ресурсного потенціалу аграрного підприємства сформулювати та обґрунтувати комплекс заходів спрямованих на підвищення основних його складових інноваційного та фінансового виду.

Виклад основних результатів. Ресурсний потенціал підприємства – це складна економічна категорія яка включає оцінку використання таких основних видів ресурсів як: трудові, природні, матеріальні, фінансові та інформаційні. Він є об’єктивною умовою здійснення виробництва і відображає витратну сторону виробничого процесу.

Ресурсний потенціал характеризується кількістю, якістю та структурою ресурсів, незбалансованість кількісних і якісних характеристик яких викликає зниження виробничого та економічного потенціалу всього народного господарства. У результаті проведеного вивчення і систематизації різних наукових поглядів, можна прийти до висновку, що під ресурсним потенціалом підприємства варто розуміти сукупність наявних видів ресурсів, сполучених між собою, використання яких дозволяє досягти економічного ефекту. Ресурсний потенціал підприємства являє собою сукупність таких основних складових як матеріальний, нематеріальний, кадровий, інноваційний, фінансовий та управлінський потенціали, що важливо для подальшого стратегічного планування.

Однією з найбільш перспективних сфер світового бізнесу сьогодні є сільське господарство. Провідні аграрні підприємства активно шукають та впроваджують високоякісні інноваційні рішення, які здатні підвищити обсяг виробництва та реалізації продукції, її продуктивність і ефективність діяльності господарств, що потребує значних фінансових ресурсів [1, с. 76].

Основа інноваційного потенціалу підприємства складають кадрові та матеріально-технічні складові, а також наявність науково-технічної й інтелектуальної власності. Фінансовий потенціал являє собою обсяг власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних і перспективних витрат, а також можливість, здатність та необхідність їх як простого, так і розширеного відтворення з метою забезпечення стійкого, динамічного та збалансованого розвитку аграрного підприємства.

Серед основних підходів щодо оцінки ресурсного потенціалу аграрного підприємства виділяють такі: витратний – визначає вартість об'єкта за сумою витрат на його створення та використання; порівняльний – визначає вартість на базі зіставлення з аналогами, що вже були об'єктами ринкових угод; результатний – оцінює вартість об'єкта на засаді величини чистого потоку позитивних результатів від його використання. Необхідно переймати досвід передових підприємств зарубіжжя та вітчизняних аграрних виробників з подальшим вдосконаленням та адаптацією зарубіжних методів до умов функціонування вітчизняної економіки, це питання є ще не достатньо розробленим і потребує нових досліджень як на макро– так і на мікрорівні.

Успіх аграрної діяльності визначається правильною обраною стратегією управління ресурсним потенціалом підприємства. Технологія управління ресурсним потенціалом аграрного підприємства включає такі етапи: оцінка структури, динаміки і ефективності використання та його частки на ринку; оцінку його конкурентоспроможності; аналіз його резервів і витрат; вибір стратегії та тактики по підвищенню його конкурентоспроможності; проведення заходів щодо підвищення конкурентоспроможності інноваційного та фінансового ресурсного потенціалу, виходячи з обраної тактики та стратегії.

Оцінка фінансової складової ресурсного потенціалу аграрного підприємства полягає у визначенні в грошовому виразі вартості, що може бути найбільш імовірною ціною. Вона дає змогу оцінити: ступінь залучення ресурсів у господарський оборот; ступінь використання активної частини потенціалу; ефективність ресурсів, вкладених у формування і розвиток аграрного підприємства. Найефективнішим та найадекватнішим критерієм оцінки потенціалу аграрного підприємств є ринкова вартість [2, с. 24].

Інноваційний потенціал розглядається як: сукупність ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності; сукупність активів, що використовуються в інноваційній діяльності; можливості підприємства, що визначають обсяги, терміни, кількість і якість його інноваційної діяльності; здатність підприємства проявляти інноваційну активність; міра готовності підприємства до здійснення інноваційної активності; складна динамічна система, що здійснює інноваційну діяльність; характеристика потоку нововведень; складова інтелектуального потенціалу; певна структура його складових; одна з трьох складових інноваційного простору. Він є складною динамічною системою генерування, накопичення і трансформування наукових, управлінських ідей та науково-технічних, маркетингових результатів і інноваційні продукти на основі здійснення безперервного управління аграрним підприємством. Основа інноваційного потенціалу підприємства складають кадрові та матеріально-технічні складові, а також наявність науково-технічної й інтелектуальної власності. Особливо важливою є наявність кадрів – спеціалістів і вчених, що забезпечують інноваційний процес новими знаннями, ідеями, винаходами, ноу-хау, новими технологіями [3, с. 6].

Послідовна стратегія активізації інноваційної діяльності аграрного підприємства за всіма напрямками функціонування дозволяє одержувати нові технологічні процеси, продукцію або форми організації та управління виробництвом, що забезпечує досягнення і зміцнення конкурентних позицій на ринку та вплив на ринкову ситуацію завдяки реалізації інновацій. При цьому функціонування підприємства у довгостроковій перспективі пов'язано з формуванням стратегії розвитку, орієнтованої на посилення інноваційної активності. Формування означеної стратегії являє собою процес прийняття управлін-

ського рішення щодо змісту функціональних стратегій такого роду та пріоритетності їх фінансування з метою забезпечення конкурентних переваг на ринку. Оцінка інноваційного потенціалу здійснюється в наступній послідовності: аналіз структури інноваційного потенціалу; виявлення ступеня використання внутрішніх інноваційних можливостей підприємства; оцінка рівня інноваційної активності підприємства.

Основні напрямки стратегії інноваційного регіонального розвитку є: цільовий ринок, позиція товару, асортимент товару, ціноутворення, реклама, просування товару, стимулювання збуту продукції, маркетингові дослідження. Для цього необхідно здійснити такі заходи: збільшити частку ринку, зробивши ставку на зацікавлених споживачів конкретної продукції; забезпечити привабливість послуг за рахунок збільшення гарантійного терміну експлуатації і надання комплексів послуг; розширити номенклатури послуг і підтримки високої конкурентоспроможності з метою окупації ринкових сегментів, які можуть зайняти конкуренти [4, с. 82].

Охарактеризуємо стратегічні елементи структури інноваційного потенціалу та низький і високий їх рівень:

- організаційна структура – лінійна, лінійно-функціональна та лінійно-функціональна з елементами програмно-цільових організаційних утворень, матричні структури, творчі команди;

- технологічна – спеціалізоване виробниче обладнання, яке пов'язане в єдиний потік для масового випуску продукції та при високому – гнучкі автоматизовані виробничі модулі, зв'язані безрейковою гнучкою транспортною системою;

- дослідно-конструкторська – спеціально спроектовані під даний виробничий процес та універсальний тип, наявність резервних площ, можливість зміни компонування лабораторій, відділів;

- організація праці – індивідуальна, поопераційна, регламентована та бригадна з високим рівнем сполучення операцій і професій, вільний вибір часу;

- оплата праці – індивідуальна, відрядна та почасово-преміальна, бригадна з використанням особистого вкладу;

- переміщення персоналу – мінімальна, в основному за ієрархічною градацією згідно з вирішуваними завданнями, створення тимчасових бригад;

- стиль управління – авторитарний, мінімум делегування повноважень, жорсткий контроль за виконанням та делегування повноважень, що забезпечує високий ступінь залучення персоналу до розробки рішень, подання ідей;

- система інформування персоналу – оперативна інформація про виконання планових завдань певним підрозділом та докладне інформування про діяльність підприємства в цілому, його життя, проблеми та завдання у сфері інновацій;

- психологічний клімат – налаштування на вирішення поточних завдань в рамках свого робочого місця та налаштування на пошук рішень як оперативних, так і довгострокових, як у рамках робочого місця, так і поза його межами [5, с. 248].

Бальна оцінка використання підприємством потенціалу кожного з елементів інноваційного потенціалу здійснюється з використанням такої шкали: 0 балів – зовсім не використовується потенціал елемента; 1 бал – низький рівень використання потенціалу елемента; 2 бали – середній рівень використання потенціалу елемента; 3 бали – високий рівень використання потенціалу елемента. Заключний етап оцінки інноваційного потенціалу передбачує визначення рівня інноваційної активності підприємства за допомогою узагальнюючого показника – коефіцієнту інноваційної активності підприємства, розрахунок якого здійснюється за наступною формулою:

$$P_{\text{ін.акт.}} = \sum (P_i \times W_i)$$

де $P_{\text{ін.акт.}}$ – рівень інноваційної активності підприємства; P_i – експертна оцінка використання i -того елемента інноваційного потенціалу, бали; W_i – коефіцієнт вагомості i -того елемента інноваційного потенціалу.

Оцінку рівня інноваційної активності підприємства доцільно здійснювати за наступною шкалою: від 0 до 4,0 – низький рівень, від 4,1 – до 8,0 – середній рівень, від 8,1 до 11,55 – високий рівень [6, с. 194].

Фінансовий потенціал аграрного підприємства це обсяг власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних і перспективних витрат, а також можливість, здатність та необхідність їх як простого, так і розширеного відтворення з метою забезпечення стійкого, динамічного та збалансованого розвитку підприємства [7, с. 5].

Своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану аграрного підприємств для подальшої стратегії в сучасних умовах має велике значення, що дає визначити потенційні можливості збільшення доходів, які можна виявити тільки на підставі своєчасного об'єктивного аналізу фінансового стану. Оцінку фінансового потенціалу підприємства проводять за такими основними групами показників: показники оцінки ліквідності (коефіцієнти покриття, швидкої та абсолютної ліквідності, частка оборотних засобів та виробничих запасів, а також вартість робочого капіталу); показники оцінки фінансової стійкості (коефіцієнти автономії, фінансової залежності та стійкості, забезпечення власними оборотними засобами, фінансування та фінансової стійкості, концентрації залученого капіталу та поточних зобов'язань); показники оцінки ділової активності; показники оцінки ефективності господарювання [8].

Ліквідність стосується наявності грошових коштів у найближчому майбутньому після виконання фінансових зобов'язань певного періоду. Фінансова стійкість — це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування. Вона передбачає, що ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність, повинні окупитись за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечувати самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел.

Ділова активність — це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства, а тому визначається системою таких критеріїв, як місце підприємства на ринку конкретних товарів, географія ділових відносин, репутація підприємства як партнера, активність інноваційно-інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність. Вона може характеризуватись динамікою показників ефективності господарської діяльності в цілому. Ділова активність підприємства проявляється через розширення ринків збуту продукції, підтримання ділової репутації (іміджу), виходу на ринок праці і капіталу тощо [9, с. 138].

Ефективність – це співвідношення результатів господарської діяльності з витраченими ресурсами: трудовими, матеріальними, природними, фінансовими, основним капіталом тощо. Вона розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва та показує не сам результат, а те якою ціною він був досягнутий. Ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик – результату і витрат (табл. 1).

Для прийняття раціональних управлінських рішень у сільському господарстві сучасні технології дозволяють виявляти недоліки та ризики в технологічних процесах. Впроваджуючи в діяльність аграрних підприємств інноваційні технології, інвестиційні кошти працюють не тільки на стратегічні плани, а й на тактичні можливості, заощаджуючи земельні, виробничі, трудові та фінансові ресурси сільського господарства. Економічний ефект від запровадження мінімального обробітку ґрунту в 2020 році становитиме 6,3 млрд. грн. Підвищення продуктивності культур за прогнозними показниками приведе до збільшення їхньої врожайності в 1,5–2,7 разу в 2020 році порівняно з 2010 роком. Поліпшення агротехнічних робіт забезпечить заощадження

Таблиця 1

Показники ефективності господарювання аграрних підприємств

Показники	Алгоритм розрахунку
Рентабельність продукції	$R_p = \text{ВП} / \text{Срп} \times 100$
Рентабельність операційної діяльності	$R_{од} = \text{Под} / \text{ОВ} \times 100$
Рентабельність звичайної діяльності	$R_{зд} = \text{Пзд} / \text{ЗВ} \times 100$
Рентабельність господарської діяльності	$R_{гд} = \text{ВП} / \text{Пзд. заг.} \times 100$
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	$K_{п. вв} = \text{ЧД} / \text{Срп}$
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	$K_{ок. вв} = \text{Срп} / \text{ЧД}$
Валова рентабельність продажу	$R_{в. пп} = \text{ВП} / \text{ЧД} \times 100$
Чиста рентабельність продажу продукції	$R_{ч. пп} = \text{ЧП} / \text{ЧД} \times 100$
Рентабельність доходу від операційної діяльності	$R_{д. од} = \frac{\text{Под}}{(\text{ЧД} + \text{Ін. од})} \times 100$
Рентабельність підприємства	$R_{п-ва} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВАСр}} \times 100 \times 100$
Рентабельність власного капіталу	$R_{вк} = \frac{\text{Пдо}_{опод}}{\text{ВКср}} \times 100$
Рентабельність залученого капіталу	$R_{зк} = \frac{\text{Пдо}_{опод}}{\text{ЗКср}} \times 100$
Рентабельність необоротних активів	$R_{на} = \frac{\text{Пдо}_{опод}}{\text{НАср}} \times 100$
Рентабельність оборотних активів	$R_{об. а} = \frac{\text{Пдо}_{опод}}{\text{ОАср}} \times 100$
Коефіцієнт окупності активів	$K_{п. а} = \text{ЧП} / \sum A$
Коефіцієнт окупності власного капіталу	$K_{ок. вк} = \text{ЧП} / \sum \text{ВК}$
Коефіцієнт покриття власного капіталу	$K_{п. вк} = \text{ЧД} / \sum \text{ВК}$
Коефіцієнт покриття активів	$K_{п. а} = \text{ЧД} / \sum A$

Джерело: [9, с. 189]

Умовні позначення: ВП – валовий прибуток; Срп – собівартість реалізованої продукції; Под – Прибуток від операційної діяльності; ОВ – операційні витрати; Пзд – прибуток від звичайної діяльності; ЗВ – витрати від звичайної діяльності; Пзд заг – прибуток від звичайної діяльності загальний; ВП – витрати підприємства; ЧД – чистий дохід; ЧП – чистий прибуток; Ін.од – інші операційні доходи; ВАСр – середньорічна вартість активів; Пдо_опод – прибуток до оподаткування; ВКср – середньорічна вартість власного капіталу; ЗКср – середньорічна вартість залученого капіталу; НАср – середньорічна вартість необоротних активів; ОАср – середньорічна вартість оборотних активів; $\sum A$ – сума активів; $\sum \text{ВК}$ – сума власного капіталу [9, с. 189].

мінеральних добрив на 13,9 млрд. грн. на рік. Ґрунтово-кліматичні умови України дають змогу значно розширити обсяги органічного землеробства, які за експертними оцінками можуть досягти 7% сільськогосподарських угідь у 2020 році. Завдяки впровадженню інтелектуальних технологій відбудеться збільшення виробництва валової продукції тваринництва у 2020 році до 83,4 млрд грн, що майже в 2 рази більше проти 2010 року, а також збільшення обсягів виробництва м'яса в забійній масі у 2020 році до 4365 тис. т., темп приросту цього показника буде становити 112,0% [10].

Висновки. Зважаючи на сучасні виклики конкурентного середовища та світової глобалізації для забезпечення розвитку вітчизняних аграрних підприємств нагальним стає впровадження інновацій. Тільки досягнення світового рівня інноваційної активності є для аграрних підприємств його конкурентоспроможністю. Отже, розробка програми інноваційного розвитку і, як наслідок, відповідної стратегії є базою формування конкурентних переваг і стійкого фінансового стану вітчизняних аграрних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Ковтун В.А. Пріоритети та складові стратегії інноваційного регіонального розвитку // МНПІК «Розвиток підприємницької діяльності в умовах глобальних та інтеграційних процесів». – Херсон, ХДАУ, 2019. – С. 75-78.
2. Прохорова В.В. Критичний огляд методичних підходів до оцінки ресурсного потенціалу промислових підприємств у сучасних економічних умовах: Монографія / В. Прохорова // Економіка та управління. – 2012. – № 6. – С. 22-27.
3. Іванілов О.С. Інноваційний потенціал підприємства / О.С.Іванілов // Економіка, фінанси, право – 2011. – № 12. – С. 5-7.
4. Орлова В.М. Стратегія інноваційного розвитку підприємства / В.М. Орлова // Економічний нобелівський вісник. – 2015. – № 1(8). – С. 79-85.
5. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент: підруч. / Т.О. Скрипко. – К.: Знання, 2011. – 423 с.
6. Коваль Н.В. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та структура: Монографія / Н.В. Коваль. – Білоцерківський НАУ, 2012. – 318 с.
7. Грицаєнко Г.І. Аграрний ресурсний потенціал / Г.І. Грицаєнко // Актуальні проблеми економіки, 2012. – 6 с.
8. Коваль О.М. Оптимізація ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України [Електронний ресурс] / О.М. Коваль – Режим доступу: <http://www.nbuv.ua/portal/chem.biol/nvnu/2012-154-1/10kom.pdf>
9. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. – Полтава : ПДАА, 2016. – 430 с.
10. Ковтун В.А. Роль інтелектуальних технологічних рішень для ефективного використання ресурсів сільського господарства. / Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2019. – № 1(18). Режим доступу: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/18-2019-ukr>

References:

1. Kovtun V.A. (2019) "Priorities and components of innovative regional development strategies" ["Prіorytety ta skladovi stratehii innovatsiinoho rehionalnoho rozvytku"]. IPEC "Development of Entrepreneurship in the Conditions of Global and Integration Processes". Kherson: KSAU, pp. 75-78.
2. Prokhorova V.V. (2012) "A critical review of methodological approaches to the assessment of the resource potential of industrial enterprises in the current economic conditions: Monograph" ["Krytychnyi ohliad metodychnykh pidkhodiv do otsinky resursnoho potentsialu promyslovykh pidpryemstv u suchasnykh ekonomichnykh umovakh: Monohrafiia"]. Economics and Management, № 6, pp. 22-27.
3. Ivanilov O.S. (2011) "Innovative potential of the enterprise" ["Innovatsiinyi potentsial pidpryemstva"]. Economics, finance, law, № 12, pp. 5-7.
4. Orlova V.M. (2015) "Strategy of innovative development of the enterprise" ["Stratehiia innovatsiinoho rozvytku pidpryemstva"]. Economic Nobel Bulletin, № 1(8), pp. 79-85.
5. Skrypko T.O. (2011) "Innovation management: textbook" ["Innovatsiinyi menedzhment: pidruch"]. Knowledge, p. 423.
6. Koval N.V. (2012) "Enterprise innovation potential: essence and structure: Monograph" ["Innovatsiinyi potentsial pidpryemstva: sutnist ta struktura: Monohrafiia"]. Belotserkovsky NAU, p. 318.

7. Hrytsaienko H.I. (2012) "Agricultural resource potential" ["Ahrarnyi resursnyi potentsial"]. Current problems of the economy, p. 6.
 8. Koval O.M. "Optimization of efficiency of utilization of resource potential of agricultural enterprises of Ukraine" ["Optyimizatsiia efektyvnosti vykorystannia resursnoho potentsialu silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy"], available at: <http://www.nbuiv.ua/portal/chem..biol/nvnau/2012-154-1/10kom.pdf>
 9. Tiutiunyk Yu.M., Dorohan-Pysarenko L.O. and Tiutiunyk S.V. (2016) "Financial analysis: textbook manual" ["Finansovyi analiz: navch. posib."]. Poltava: PDDA, p. 430.
 10. Kovtun V.A. (2019) "The role of intelligent technological solutions for efficient use of agricultural resources" ["Rol intelektualnykh tekhnolohichnykh rishen dla efektyvnoho vykorystannia resursiv silskoho hospodarstva"]. Eastern Europe: Economics, Business and Management, № 1(18), available at: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/18-2019-ukr>
-